

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ МАШИНОБУДІВНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

© Загородній А.Г., Чубай В.М., 2009

Розглянуто суть проблем, пов'язаних з реалізацією інноваційних стратегій машинобудівними підприємствами, запропоновано методикау їх оцінювання та шляхи подолання.

Considered the essence of problems related to the implementation of innovative strategies for machine-building enterprises, proposed methodical of appraisal and ways their solve.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні значна кількість великих машинобудівних підприємств, особливо в західному регіоні України, припинили свою діяльність або ж здійснюють її в незначних масштабах. Досягнути високого рівня їх конкурентоспроможності можна лише переорієнтацією на інноваційний тип розвитку, обранням оптимальної інноваційної стратегії та ефективної її реалізації. Однак ці процеси й надалі здійснюються занадто повільно, зіштовхуючись з низкою проблем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженням проблем, пов'язаних з інноваційною діяльністю підприємств та їх інноваційними стратегіями, займаються, зокрема, такі науковці, як Адаманова З.О. [1], Гриньов А.В. [2], Гриньова В.М., Власенко В.В., Козирева О.В. [3; 4], Ілляшенко С.М. [5], Кузьмін О.Є. [6], Кузнецова А.Я. [7], Лапко О.О. [8], Соловійов В.П. [9], Харів П.С. [10] та ін. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових праць, відкритим залишається питання оцінювання рівня проблем, пов'язаних з реалізацією інноваційних стратегій машинобудівними підприємствами як в перерізі видів проблем, так і в перерізі процесів, під час яких вони виникають.

Формулювання цілей статті. Завданнями цієї роботи є розроблення методики оцінювання рівня проблем, пов'язаних з реалізацією інноваційних стратегій вітчизняними машинобудівними підприємствами, виявлення причин виникнення цих проблем і шляхів їх усунення.

Виклад основного матеріалу. На основі опитування керівництва вітчизняних машинобудівних підприємств було виокремлено найпоширеніші проблеми, з якими вони зіштовхуються під час реалізації інноваційної стратегії (табл. 1).

Проблеми відсутності ідей або їх невідповідності рівню світових науково-технічних досягнень полягають в неспроможності відповідних працівників підприємства знайти та використати способи і напрямки ефективного здійснення процесів щодо створення, виробництва та збуту інноваційної продукції. Ця проблема може спричинятись: низьким інтелектуальним потенціалом працівників підприємства; відсутністю неперервного моніторингу інноваційних розробок, які стосуються сфери діяльності підприємства; невідповідністю реакції керівництва на творчі ініціативи підлеглих тощо.

Фінансові проблеми полягають у відсутності або недостатності грошових коштів для здійснення витрат, пов'язаних з реалізацією інноваційної стратегії. Причинами виникнення цих проблем є: збитковість підприємств; незадовільний рівень фінансування державних підприємств;

велика енерго-, матеріало-, фондо- і трудомісткість продукції вітчизняних машинобудівних підприємств. Багато з них внаслідок численних реструктуризацій так і не змогли повністю позбутися податкової заборгованості минулих періодів. Для діючих на мінімальну потужність машинобудівних підприємств велику питому вагу в податковому навантаженні займає податок на землю, який часто нараховують на значні території, що тимчасово не використовуються.

Таблиця 1

**Проблеми, пов'язані з реалізацією
інноваційних стратегій машинобудівними підприємствами (P_{xyz}^{ijc})**

Процеси, під час яких виникають проблеми		ПРОЦЕСИ (y)				
		1. Науково-дослідні роботи	2. Дослідно-конструкторські роботи	3. Експериментальне освоєння інноваційної продукції	4. Виробництво інноваційної продукції	5. Збут інноваційної продукції
П Р О Б Л Е М И (x)	1. Проблеми відсутності ідей щодо інноваційної продукції	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	2. Фінансові проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	3. Кадрові проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	4. Технічні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	5. Технологічні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	6. Сировинно-матеріальні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	7. Інформаційні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	8. Організаційні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	9. Управлінські проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	10. Законодавчо-нормативні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	11. Проблеми недобросовісної конкуренції	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	12. Психологічні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	13. Соціальні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}
	14. Екологічні проблеми	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}	P_{xyz}^{ijc}

Умовні позначення до табл. 1: P_{xyz}^{ijc} – рівень окремої проблеми в межах певного процесу; x – проблеми, які виникають; y – процеси, під час яких виникають проблеми; z – підрозділи, відділи (чи їх сукупність), в яких виникла певна проблема; i – причина (чи їх сукупність) виникнення певної проблеми; j – наслідок (чи їх сукупність) виникнення певної проблеми; c – підрозділи, відділи (чи їх сукупність), які відповідальні за усунення певної проблеми.

Кадрові проблеми є ще гострішими, ніж фінансові, оскільки їх важче вирішити. Після масових банкрутств машинобудівних підприємств у 90-ті роки ХХ ст. висококваліфіковані робітники виїжджали за кордон, змінювали професію чи взагалі, не зумівши подолати моральний тиск від втрати роботи, переставали працювати. Усе це разом в руйнівний спосіб вплинуло на ринок праці щодо пропозиції робітників технічних спеціальностей. Кадрова криза поглибилась ще й внаслідок того, що багато вищих навчальних закладів технічного спрямування здійснювали випуск здебільшого фахівців економічних спеціальностей, а не технічних (деякі з них взагалі закривались).

Не менш істотними є технічні та технологічні проблеми, оскільки у багатьох машинобудівних підприємствах дотепер використовуються фізично і морально застарілі виробничі основні засоби та застарілі високоенерговитратні технології, із застосуванням яких здебільшого вже неможливо виробляти конкурентоспроможну інноваційну продукцію. Причиною такого стану є відсутність у вітчизняних підприємств фінансових ресурсів на новітні засоби виробництва, і в зв'язку з цим закупівля із-за кордону виробничих засобів і технологій, від яких іноземні виробники вже відмовилися. Однак такий спосіб вирішення проблеми сьогодні є неефективним.

Сировинно-матеріальні проблеми пов'язані з постійним подорожчанням сировини та комплектуючих, а також з проблематичністю отримання їх із-за кордону. Причинами виникнення цих проблем є зменшення світових природних запасів багатьох обмежених сировинних ресурсів, зростання курсу долара, до якого тісно прив'язана економіка нашої держави, та стрімко зростаюча інфляція, спровокована світовою фінансовою кризою, подорожчанням енергоресурсів тощо.

Інформаційні проблеми в сучасних умовах господарювання стають одними з основних. Як і не були значними фінансові ресурси підприємства, якщо воно не матиме повної і достовірної інформації про інновації конкурентів та зміну споживчих пріоритетів покупців, то воно не досягне значного довготривалого економічного ефекту. Причинами виникнення цих проблем є високий темп змін інноваційних досягнень, високий рівень конфіденційності напрямків і стану розробок багатьох підприємств, значна кількість дезінформації щодо них тощо.

До організаційних проблем, зокрема, належить часто забюрократизована система управління підприємств, яка не дає змоги ефективно приймати управлінські рішення і вчасно їх виконувати. Часто на машинобудівних підприємствах необґрунтовано завищений штат адміністративного персоналу й допоміжних служб, витрати на утримання яких унеможливають здійснення фінансування багатьох робіт, пов'язаних з реорганізацією виробничих процесів.

Управлінські проблеми зумовлені низкою причин, найважливішими з яких є: відсутність успішного досвіду з формування та реалізації інноваційних стратегій у більшості керівників вітчизняних машинобудівних підприємств; неспроможність або небажання менеджерів вищої ланки управління брати на себе високий ризик, притаманний масштабним інноваційним проектам тощо. Також у багатьох керівників державних машинобудівних підприємств відсутньою є мотивація щодо комплексного розвитку підприємства. Це зумовлюється частою зміною керівників, відсутністю зв'язку між їх заробітною платою та економічними досягненнями підприємства тощо.

Законодавчо-нормативні проблеми пов'язані з прийняттям в країні загрозливих для підприємств законодавчо-нормативних актів, що збільшують ставки оподаткування, зменшують пільги тощо. Причинами такого стану є непродумана державна податкова політика, лобіювання виключно своїх інтересів політичними партіями і блоками, а не інтересів держави.

Проблеми недобросовісної конкуренції полягають у викраденні конкурентами новітніх ідей чи розробок підприємства, появи на ринку фальсифікованої продукції, протекціоністському блокуванню урядами певних країн експорту продукції підприємств України тощо.

Психологічні проблеми пов'язані з переконанням багатьох працівників, що успішно реалізована інноваційна стратегія призведе до більшої автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів та до скорочення робочих місць, або до того, що існуючі працівники не зможуть із своєю кваліфікацією працювати з новітніми видами основних засобів та технологій. Причинами цих проблем є недостатня або невміла роз'яснювальна робота керівництва з персоналом, невміння мотивувати працівників до постійного самовдосконалення тощо. У разі їх невирішення або ігнорування можна отримати відкриті або приховані негативні дії щодо реалізації вибраної інноваційної стратегії.

Соціальні проблеми пов'язані з неможливістю успішної реалізації інноваційної стратегії підприємства, якщо його працівники лише самостійно борються з своїми життєво важливими проблемами і не мають впевненості у завтрашньому дні. За такої ситуації працівник не може працювати з повною віддачею і поступово істотно втрачає свою продуктивність, або доходить до стану повного фізичного та морального виснаження.

Екологічні проблеми пов'язані з можливістю виникнення негативного впливу інноваційної діяльності підприємства або її результатів на природне довкілля, здоров'я працівників підприємства та споживачів продукції. Причинами виникнення таких проблем часто є непроведення підприємствами необхідних досліджень впливу новітніх науково-технічних досягнень на природне середовище і людину, оскільки вони вимагають значних витрат грошових коштів та затрат часу. Однак, якщо над цими проблемами не почнуть істотно задумуватись, то людство отримає некеровані загрози, з якими може й не справитись.

Рівень окремої проблеми в межах певного процесу можна оцінити, використовуючи експертний метод у балах від 1 до 10, які переводяться в якісні характеристики за такою шкалою: низький [0–3,0); середній [3,0–6,0); високий [6,0–10]. Якщо в табл. 1 комірки з середнім та високим рівнем проблем становитимуть більше 50 % від їх загальної кількості, то це свідчатиме про низьку спроможність підприємства ефективно запобігати виникненню та вчасному усуненню проблем, пов'язаних з реалізацією інноваційної стратегії.

Кожний індекс рівня окремої проблеми (P_{xyz}^{ijc}) записується тризначним числом з попередньо розробленої бази видів проблем, їх причин та наслідків, місць виникнення тощо. Під час виникнення нових різновидів проблем – база поповнюється новими кодами.

Рівень окремої проблеми в межах усіх процесів (R_p^x), пов'язаних з реалізацією інноваційної стратегії, можна визначити за формулою

$$R_p^x = \sum_{y=1}^m P_{xyz}^{ijc} \cdot a_y, \quad (1)$$

де m – кількість процесів; a_y – коефіцієнт вагомості конкретної проблеми в перерізі певних процесів ($\sum_{y=1}^m a_y = 1$).

Загальний рівень усіх проблем (R_p^s), пов'язаних з реалізацією інноваційної стратегії, можна визначити за формулою

$$R_p^s = \sum_{x=1}^n R_p^x \cdot a_x, \quad (2)$$

де n – кількість проблем; a_x – коефіцієнт вагомості конкретної досліджуваної проблеми серед усіх проблем, пов'язаних з реалізацією інноваційної стратегії ($\sum_{x=1}^n a_x = 1$).

Максимальний рівень кожної з 14 проблем, наведених в табл. 1, становить 10 балів. Загальний рівень проблем (R_p) можна переводити в якісні величини за такою деталізованою шкалою: мізерний [0; 1); дуже низький [1; 2); низький [2; 3); нижчий від середнього [3; 4); середній [4; 5); вищий від середнього [5; 6); високий [6; 7); дуже високий [7; 8); критичний [8; 9); катастрофічний [9; 10]. Залежно від значення R_p^s і схильності менеджерів підприємства до ризику та їх досвіду в управлінні інноваційною діяльністю, прийматиметься рішення щодо її продовження чи відмови від неї.

Шляхи вирішення вищезазначених проблем наведено у табл. 2.

**Шляхи подолання проблем реалізації
інноваційних стратегій машинобудівними підприємствами**

Проблеми	Шляхи подолання проблем
1	2
1. Проблеми відсутності ідей щодо інноваційної продукції	участь працівників у спеціалізованих семінарах, виставках, конференціях, які можуть наштовхнути їх на нові ідеї щодо інноваційної продукції встановлення відчутних нагород працівникам за вагомі інноваційні розробки залучення працівників дослідницького профілю з сторонніх організацій та установ проведення маркетингових досліджень уподобань покупців і спектра їх незадоволених потреб тощо
2. Фінансові проблеми	пошук грантів проведення робіт з отримання держзамовлень на необхідну для країни продукцію пошук дешевших, але не менш якісних замінників дорогих та дефіцитних матеріалів тощо
3. Кадрові проблеми	формування та постійне оновлення деталізованої бази даних потенційних працівників підприємства за усіма необхідними підприємству професіями пошук і підтримка найперспективніших студентів з різних курсів навчання з подальшим їх обов'язковим працевлаштуванням на підприємстві за здобутою спеціальністю встановлення на підприємстві прозорої та справедливої системи заохочень і санкцій тощо
4. Технічні проблеми	переоснащення виробництва з врахуванням новітніх світових досягнень в сфері науки і техніки, зокрема за рахунок активного використання механізмів лізингу новітніх засобів виробництва тощо
5. Технологічні проблеми	трансфер інноваційних технологій, а також їх розроблення власними силами підприємства чи спільно з іншими організаціями тощо
6. Сировинно-матеріальні проблеми	формування оптимальних залишків запасів сировини та матеріалів ефективне використання відходів від основного виробництва зменшення частки бракованої продукції і відповідно витрат матеріальних ресурсів на її виправлення розроблення власних комплектуючих або перехід на закупівлю аналогічних деталей декількох виробників тощо
7. Інформаційні проблеми	формування баз даних по усіх сферах, що стосуються діяльності підприємства, і постійне їх оновлення забезпечення захисту конфіденційності інформації створення аналітичних груп тощо
8. Організаційні проблеми	продумана оптимізація організаційної структури підприємства, враховуючи його розміри та специфіку діяльності збалансування питомої ваги виробничих та невиробничих працівників тощо
9. Управлінські проблеми	надання менеджерам різних рівнів управління гарантій щодо незвільнення з посади у разі постійного зростання показників ефективності діяльності підприємства встановлення чітких секторів відповідальності та пріоритетів розвитку підприємства тощо
10. Законодавчо-нормативні проблеми	звернення через асоціації виробників до органів влади з вимогою відмінити норми, що загрожують ефективній діяльності вітчизняних підприємств тощо
11. Проблеми недобросовісної конкуренції	патентування винаходів побудова системи економічної безпеки підприємства вдосконалення рівня захисту продукції від підробок тощо
12. Психологічні проблеми	забезпечення працівників можливістю підвищувати кваліфікацію переконування в корисності інноваційної стратегії усіх працівників підприємства тощо
13. Соціальні проблеми	забезпечення працівників пакетами соціального захисту забезпечення їх нормальними умовами праці та відповідною їй оплатою тощо
14. Екологічні проблеми	відмова від шкідливих та небезпечних виробничих процесів мінімізація негативного впливу продукції на споживача (випромінювання, шумів, токсичності тощо)

Висновки. Отже, використання запропонованої нами методики оцінювання рівня проблем реалізації інноваційних стратегій машинобудівними підприємствами сприятиме прийняттю оптимальних управлінських рішень щодо ефективного подолання цих проблем. Наведені шляхи подолання проблем дадуть можливість не допустити кризового стану чи банкрутства підприємства.

1. Адаманова З.О. *Інноваційні стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія.* – Сімферополь: Кримське навчально-педагогічне державне видавництво, 2005. – 504 с. 2. Гриньов А.В. *Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління: Монографія.* – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2003. – 308 с. 3. Гриньова В.М., Власенко В.В. *Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах: Монографія.* – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2005. – 200 с. 4. Гриньова В.М., Козирева О.В. *Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств: Монографія.* – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 192 с. 5. *Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка.* – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – 582 с. 6. Кузьмін О.Є., Князь С.В., Кузнєцова А.Я. *Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія / За наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна.* – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с. 7. Кузнєцова А.Я. *Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності: Монографія / Інститут економічного прогнозування НАН України.* – Львів: Львів. банків. ін-т НБУ, 2005. – 367 с. 8. Лапко О.О. *Інноваційна діяльність в системі державного регулювання: Монографія.* – К.: ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с. 9. Солов'єв В.П. *Інновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергитические эффекты инноваций): Монография / НАН Украины, Центр исследований научно-технического потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва.* – К., 2004. – 558 с. 10. Харів П.С. *Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів: Монографія.* – Тернопіль: “Економічна думка”, 2003. – 326 с.

УДК 338.532.4

О.Ф. Захарова

Київський національний торговельно-економічний університет

КОНТРОЛЬ ЗА ФОРМУВАННЯМ, ВСТАНОВЛЕННЯМ ТА ЗАСТОСУВАННЯМ ЦІН І ТАРИФІВ НА ТОВАРНИХ РИНКАХ УКРАЇНИ

© Захарова О.Ф., 2009

Проаналізовано необхідність державного втручання у процес ринкового ціноутворення на товарних ринках України. Визначено особливості контролю за формуванням, встановленням та застосуванням цін і тарифів на товарних ринках. Досліджено цілі та напрямки державного регулювання цін в Україні, визначено способи впливу держави на ціни та ціноутворення. Здійснено аналіз наслідків, меж та методів втручання органів державної влади у процес ціноутворення на товарних ринках України.

The article is analyzed the necessity of state interference for the process of the market pricing on the commodity markets of Ukraine. Control features are certain after forming, establishment and application of prices and tariffs, on commodity markets. Investigational aims and directions of government control of prices in Ukraine, certainly methods of the state influence on the prices and market pricing. The analysis of consequences, limits and methods of intervention from public authorities, is carried out in the process of pricing.

Світовою практикою доведено, що найефективнішим типом економічних відносин є взаємодія на умовах рівноправності державного і недержавного секторів, що ґрунтується на ефективній (за рахунок умови непорушення механізмів ринкового саморегулювання) системі